

2009'UN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

2009, belgesel sinemamız açısından olumlu gelişmelerin yaşandığı bir yıl oldu.

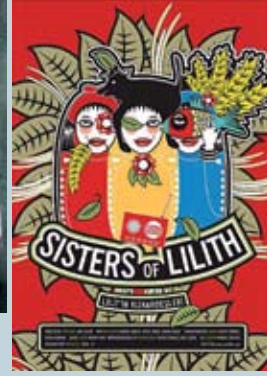
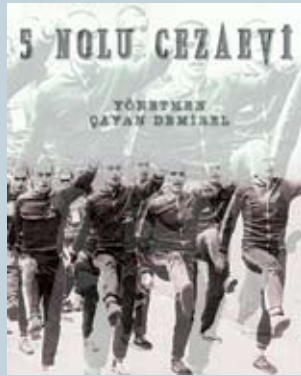
■ CAN CANDAN

2009'da Türkiye'de belgesel sinema konusunda benim için en çarpıcı olan, toplumsal değişim süreçleri içinde belgesel sinemanın işlevinin güçlenerek artması ve buna gelen tepkilerdi. Belgeselcilerin yaşadığı tüm zorluklara ve olumsuzluklara karşın, bağımsız belgesellerin görünürlüğü, izlenirliği ve belki de etkisi arttı. Belgeselin bilinmeyen, söylenmeyen, bastırılmaya çalışılan gerçeklerle uğraşması, resmi tarihi ve söylemleri hedef alması, insanları sorgulamaya ve anlamaya davet etmesi ve belki de en önemlisi bizi bizle yüzleştirmesi, bizi korkutuyor.

Bunun 2009'da en çok gündem bulan örneklerinden biri *Mustafa* (2008) belgeselinde Atatürk'e hakaret ettiği gerekçesiyle Can Dündar'a karşı açılan dava oldu. Yaşanan yasal sürecin dışında, *Mustafa* ne kadar kurmacası bol bir belgesel de olsa, belgeselin gerçekle kurduğu özel ilişkiden dolayı yine de oldukça fazla tepki çekti. Bunu ne kadar iyi yapabildiği tartışılır ama yıllardır yüceltilerek inşa edilen, körce ve çocukça inanılan bir ulusal miti "kurcalaması" yüzünden *Mustafa*'dan korkuldu.

2009'un önemli belgesellerinden biri 12 Eylül darbesinden sonra Diyarbakır Cezaevi'nde yaşanan insan hakları ihlal-

lerini gündeme taşıyan *5 Nolu Cezaevi*'ydi. SiYAD'ın '2009 En İyi Belgesel' ödülüne aday olan ve şimdiden bu ödülün sahibi olduğundan neredeyse emin olduğum bu belgeselin yanı sıra *İki Dil Bir Bavul* (2009) da 'En İyi Film' ödülüne aday. *İki Dil Bir Bavul* konusu dışında belgesel mi, "sinema filmi" mi? gibi bir tartışmayı tetiklemesi ve ilgili yazılarda ortaya çıkan "belgesel fobisi/cahilliği" meselesi açısından önemliydi. Yazılanlar belgesel film üzerine ne kadar az okunmuş, incelenmiş ve dü-

şünülmüş olduğunun göstergesiydi adeta. Belgeselin tanımı zor bir film türü olması, onu yine belgesel sinemanın zengin bağlamları içinde konuşamayacağımız anlamına gelmiyor. Belgeseli sadece kurmaca sinemayla ilişkilendirerek konuşabilmek devasa bir külliyattan, belgeselin geniş yelpazesinden, uzun süredir dönen tartışmalarından mahrum kalmak demek.

2009'da da en önemli meselelerden biri belgesellerin seyirciyle buluşmasıydı. Kısıtlı sayıda seyirciye ulaşabilmelerine rağ-

men bu süreçte en önemli rollerden birini festivaller üstlenmiş durumda. Ama birçok festivalde belgesellerin üvey evlat muamelesi görmesi, önemsenmemesi sorunu da devam ediyor. Buna karşı en etkili yöntem kurmaca sinemanın ön plana çıkarıldığı festivallerde kurmaca filmlerle rekabet etmeye çalışmak veya belgeselleri kurmacaymış gibi allayıp pullamak değil sanırım. Bunun yerine, Belgesel Sinemacılar Birliği'nin, Documentarist'in, docİstanbul'un düzenlediği gösterimler, festivaller gibi belgeselleri önemseyen ve çok çeşitli belgesellerin tartışıldığı ortamlar yaratmak. Geçen sene bu etkinliklere gösterilen ilgi beklenenin çok üstündeydi. Aynı şekilde 2009'da *İki Dil Bir Bavul*'un, bağımsız belgesellerin nadiren yapabildiğini yapıp vizyona girmesi ve 80 binin üzerinde seyirciye ulaşması da çok önemli.

Bunlar seyircilerin artan talebinin de en somut göstergeleri. Dağıtımçıların ve yayıncıların belgesellerden korkmamasını sağlamak ancak artan talebi örneklerle çoğaltarak gösterebilmekten geçiyor. Bu yüzden geçen sene SiYAD ödülünde En İyi Belgesel ödülünü alan *Devrimci Gençlik Köprüsü'nün* (2008) DVD olarak piyasaya çıkması da önemli. Yine olumlu bir gelişme, geçen yıl Kanal24'ün, hem de telif ücreti de ödeyerek *Lilit'in Kızkardeşleri*'ni (2008) televizyonda yayınlaması oldu.

LONDRA POSTASI

■ ALISA LEBOW

Küresel ısınmayla ilgili çarpıcı ve tartışmalı bir belgesel olan *Aptallık Çağı* (*The Age of Stupid*, 2009) kısa süre önce BBC tarafından televizyonda gösterildi. Ertesi akşam aynı saatte filmin ele aldığı konular üzerine bir tartışma programı düzenlendi. Önceden nadiren rastladığım bu uygulamanın çok iyi bir fikir olduğunu düşündüm. Biz belgesel sinemacılar bir filmimiz televizyonda gösterildiğinde kendimizi şanslı hissederiz; buna ek olarak filmi etraflıca tartışmak için prime-time'da yayınlanan ikinci bir program, ne kadar önemli veya kışkırtıcı olursa olsun pek az sayıda belgesele nasip olan bir ayrıcalıktır.

Dünya şimdiki oranda karbon salmayı sürdürürse başımıza gelebilecek kıyameti görselleştiren film, konusu gereği aşırı duygusal olmakla beraber gayet etkileyiciydi. Özetle, 2055 yılında Kuzey Kutbu'nda devasa bir arşivde tek başına yaşayan (aktör Pete Postlethwaite'in başarıyla canlandığı) dünyadaki son insan, geçmişe dair kapsamlı bir dijital veritabanının karşısında bize bugünkü budalalığımızı gösteriyor; nasıl bütün işaretleri görmezden geldiğimizi ve gezegeni kurtarmak uğruna davranışımızı değiştirmeyi reddettiğimizi örnekendiriyor.

Bu yapısal çerçeve sayesinde film merakını anlatmak için bir dizi gerçek hayat hikâyesine rastgele bağlanıyor. Yönetmen Franny Armstrong yedi ayrı kişiyi takip etmiş. Bunlardan bazıları, mesela küçük bir rüzgâr çiftliği kurmak için imar izni almaya çalışan İngiliz mühendis ve çevreci, yenilgiye rağmen yılmaksızın iklim değişikliğini durdurmak için çabalyor. Rüzgâr türbinlerinin manzarayı bozmasına izin verilirse mülklerinin değer kaybedeceğinden endişelenen civar sakinlerinin basiretsiz muhalefeti projeyi engelliyor. Sonra Hindistan'da düşük giderli bir havayolu kurmaya çalışan Hintli girişimciyle tanışıyoruz. İşadamına göre bu girişim Hintlilere Avrupalı ve Kuzey Amerikalıların sahip olduğu avantajları kazandıracak, oysa iklim değişikliği bakış açısıyla milyonlarca daha fazla uçak yolcusu büyük bir facia demek.

Bir uyarı niteliğindeki *Aptallık Çağı*, küresel ısınmanın hâlâ gerçek olup olmadığını tartışan, etrafımızda doğal (hatta do-

Aptallık Çağı

ğüstü) felaketler ortalığı kırıp geçirenken Aralık ayında 22 derece havayı "tuhaf ama hoş" addeden bizleri içinde bulunduğumuz iklim sersemliğinden ayıltmaya çalışıyor. Gelgelelim BBC ertesi akşamki programa filmin asıl tezini destekleyen tek bir tartışmacı dahil etmeyip onun yerine iklim değişikliğinin bir sorun olabileceğini kerhen kabul eden bir hükümet temsilcisiyle kesinlikle öyle olmadığını iddia eden iki iklim değişikliği inkarcısını çıkarınca BBC'nin didinin izleyiciyi bilgilendirmek değil filmi alaşağı etmek olduğunu anladım. Yürüttükleri akıl klasik BBC aklıydı: eğer bir film bir fikri savunuyorsa "karşı taraf"ın fikrini de göstermeliyiz ki yanlış olduğumuz sanılsın. "Dengeli" yaklaşımı koruma çabasının ne denli yüzeysel olduğunun net bir örne-

giydi bu. Programı fırsat bilip büyük bir kitle olan televizyon izleyicisini bireysel karbon ayakizini azaltmak ve hükümeti bu konuda daha aktif olmaya teşvik etmek için neler yapılabileceği konusunda eğitmek ve bilgilendirmek yerine, resmen yarım saat boyunca filmin görüşlerini destekleyen bilimsel kanıt olup olmadığı tartışıldı. Anlaşılan o ki BBC'nin asıl amacı bu çağın hakikaten ne denli aptal olduğunu hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlamaktı.

Not: Ülkemizde daha önce vizyona da giren film, bu ay *Aptallık Çağı* adıyla İstanbul'da gösterilecek. Alisa Lebow Londra'daki Brunel Üniversitesi'nde belgesel kuramı, tarihi ve prodüksiyonu üzerine ders veren bir sinemacı ve akademisyen. Ayrıca docİstanbul Belgesel Araştırmaları Merkezi'nin kurucu üyelerinden. www.alisalebow.co.uk

BU AYKI FESTİVALLER

!f İstanbul AFM Uluslararası Bağımsız Filmler Festivali

9-17 Şubat
/www.ifistanbul.com

Travelling İstanbul Film Festivali, Rennes

9-16 Şubat
/www.clairobscur.info/travelling.php

Berlinale, Almanya

11-21 Şubat
/www.berlinale.de

Big Sky Belgesel Film Festivali, ABD

12-21 Şubat
/www.bigskyfilmfest.org

ZagrebDox, Hırvatistan

28 Şubat-7 Mart
/www.zagrebdox.net

Punto de vista, Navarra Uluslararası Belgesel Film Festivali, İspanya

5-13 Şubat
/www.puntodevista.navarra.es

SON BAŞVURU TARİHİ YAKLAŞAN FONLAR

Garrett Scott Belgesel Geliştirme Fonu ABD

(Full Frame Belgesel Festivali'ne katılım için)
5 Şubat
/www.fullframefest.org

ITVS International Call ABD

(Uluslararası belgesel projeleri için)
5 Şubat
/www.itvs.org

Sundance Belgesel Fonu ABD

(Sosyal içerikli belgesel projeleri için)
9 Şubat
/www.sundance.org/documentary

World Cinema Fund Almanya

(Yaratıcı belgesellere dağıtım desteği)
25 Şubat
/www.berlinale.de

SON BAŞVURU TARİHİ YAKLAŞAN FESTİVALLER

Amsterdam Beeld Voor Beeld Belgesel Film Festivali 15 Şubat /www.beeldvoorbeeld.nl